

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง การจัดการโครงการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิล: ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนหมื่นเงินกองและชุมชนสวนดอก แขวงศรีวิชัย เทศบาลนครเชียงใหม่ โดยแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำเสนอเพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิจัย โดยมีสาระสำคัญดังนี้

- 2.1 แนวคิดในการจัดการขยะมูลฝอยและกระบวนการจัดการ
- 2.2 แนวคิดเรื่องบทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กร
- 2.3 แนวคิดด้านบทบาทผู้นำชุมชน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิด

#### 2.1 แนวคิดในการจัดการขยะมูลฝอยและกระบวนการจัดการ

พลศักดิ์ ประทุมพรพาด (2540) กล่าวว่า การจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยที่ดีไม่ได้หมายถึงการกำจัดขยะอย่างถูกต้องเหมาะสม แต่หมายถึง การมุ่งหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งก็คือการก่อให้เกิดขยะน้อยลง และลดการเสี่ยงภัยจากมลพิษที่เกิดจากขยะ ดังนั้นการแก้ปัญหาขยะในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยจะต้องเน้นที่การลดการเกิดขยะจากแหล่งก่อเกิดแทนที่จะคอยควบคุมหรือกำจัดเมื่อเกิดขยะขึ้น วิธีการที่ใช้ในการลดปริมาณขยะ คือ Reduce Reuse Recycle ขยะซึ่งไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้แล้วจึงจะต้องกำจัดโดยการฝังกลบหรือเผาซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยต่อไป

กระบวนการกำจัดขยะมูลฝอย การลดปริมาณขยะจะประสบความสำเร็จได้โดยปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1) การลดการก่อเกิดขยะ (Reduce at source) หรือการลดขยะจากแหล่งกำเนิด ความมุ่งหลีกเลี่ยงหรือลดการเกิดขยะหรือมลพิษที่จะเกิดขึ้นหากสามารถทำได้ วิธีการลดปริมาณขยะที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ อย่าสร้างขยะขึ้นมา ขยะเมื่อไม่เกิดก็ไม่ต้องกำจัด การป้องกันไม่ให้ขยะเกิดขึ้นมาหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดจึงเป็นขั้นตอนแรกสุด และสำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการขยะและสามารถกระทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงการออกแบบผลิตภัณฑ์ เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต หรือเปลี่ยนแปลงการใช้วัตถุดิบทดแทนให้เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้สามารถลดปริมาณทรัพยากรและพลังงานที่ใช้และเกิดขยะน้อยลง ส่งผลให้ประหยัดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการกำจัดขยะและของเสียที่เกิดขึ้น เช่น นำตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก การหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยากที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง เป็นต้น

2) การนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) เป็นการนำวัสดุของใช้ในรูปแบบเดิมหรือนำมาซ่อมแซมใช้ หรือนำมาใช้ทำประโยชน์อื่น ๆ การนำใช้ซ้ำอาจแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ การผลิตสินค้า และการนำของมาใช้ซ้ำ เช่น การนำขวดมาใช้บรรจุน้ำดื่ม

3) การนำกลับมาผลิตใหม่ (Recycle) เป็นการแยกวัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำออกจากขยะและรวบรวมมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าชิ้นใหม่หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า ขั้นตอนนี้เป็น การนำวัสดุของใช้มาใช้ใหม่เช่นกัน เช่น เศษกระดาษ ใช้เป็นวัตถุดิบในโรงงานผลิตกระดาษ ขวดที่ปนเปื้อนน้อยจะถูกนำไปหมุนเวียนใช้ใหม่ เมื่อผ่านการทำความสะอาดแล้ว เศษพลาสติกใช้เป็นวัตถุดิบในโรงงานหลอมพลาสติก แต่ต่างจากขั้นตอนการนำมาใช้ซ้ำ วัสดุที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตใหม่ สำหรับขยะที่สามารถย่อยสลายได้สามารถแยกไปทำการย่อยสลาย เพื่อทำเป็นปุ๋ยธรรมชาติหรือให้ย่อยสลายตามธรรมชาติ ส่วนแก้ว ขวด โลหะ พลาสติก นำแปรรูปมาใช้ใหม่

4) การฟื้นฟูประโยชน์จากขยะ (Recover) เป็นการดึงเอาพลังงานจากขยะ ได้แก่ การใช้ขยะเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้าจากเตาเผาขยะ การดึงเอาก๊าซที่เกิดจากการหมักของขยะที่หลุมฝังมาใช้

5) การกำจัดขยะ (Residue Disposal) ขยะที่เหลือจากการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 4 มาแล้วจึงจะต้องมีการกำจัดอย่างถูกวิธี ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการกำจัดขยะ วิธีการที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่ การฝังกลบต้องมีการบริหารจัดการอย่างถูกหลักวิธีการ และถูกลักษณะการเผาขยะ ซึ่งจะสามารถช่วยลดปริมาณขยะลงได้มาก แต่มีการลงทุนสูง

วิธีการนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์ในลักษณะนี้จะช่วยประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ ที่ต้องใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าแม้คุณภาพของ สินค้าที่ผลิตได้จะด้อยลงไปบ้าง แต่ก็

วิธีที่ช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างและลดปัญหาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังช่วยให้เกิดการกระจายรายได้มีการสร้างงานให้กับกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในระบบซื้อขายแลกเปลี่ยนแปลงของเก่าหรือวัสดุเหลือใช้

การนำขยะมูลฝอยไปใช้ผลิตสินค้าใหม่โดยเปลี่ยนสภาพไปจากรูปแบบเดิม ได้แก่ ขยะมูลฝอยประเภทอินทรีย์สารที่สามารถย่อยสลายได้ส่วนใหญ่คือพวกขยะมูลฝอยสด เช่น เศษพืชผักผลไม้ เศษอาหาร กระดูกสัตว์ มูลสัตว์ต่างๆ วิธีการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยเหล่านี้ จะกระทำโดยการนำไปผลิตเป็นอาหารสัตว์หรือนำไปทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ซึ่งนอกจากจะเป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอยลงแล้วยังเป็นการทำให้เกิดธุรกิจซื้อขายผลิตภัณฑ์ใหม่ และทำให้ต้นทุนในการเลี้ยงสัตว์และการเกษตรลดลง อีกทั้งช่วยลดปัญหาเน่าเสียของขยะมูลฝอยสดที่จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ในขณะเดียวกันอีกด้วย

สมทิพย์ คำนชิรวณิชย์ (2541) กล่าวว่า โดยทั่วไปคำว่า "มูลฝอย" จะมีความหมายกว้าง อาจรวมถึงของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ที่เกิดจากกิจกรรมมนุษย์หรือกระบวนการผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรม เช่น มูลฝอยในชุมชน มูลฝอยหรือของเสียจากโรงงาน อุตสาหกรรม มูลฝอยติดเชื้อ เป็นต้น

การจัดการมูลฝอย หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการควบคุมการเกิด การรวบรวม กักเก็บ การเก็บขน การขนถ่ายและการขนส่ง การปรับแต่งเปลี่ยนรูป และการกำจัดมูลฝอย โดยมีวิธีการที่เหมาะสมกับหลักสุขภาพบาล เศรษฐศาสตร์ วิศวกรรม การอนุรักษ์ ภูมิทัศน์ และประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่จำเป็นต้องพิจารณา รวมทั้งกระแสท่าทีจากชุมชน การจัดการมูลฝอยจะครอบคลุมทั้งการบริหารงานขององค์กร การเงิน กฎข้อบังคับ การวางแผน และหลักทางวิศวกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมูลฝอยในทุกด้าน

#### การจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน

ระบบการรวบรวมขยะมูลฝอยในครัวเรือน ควรมีการกำหนดหรือตกลงกันเองภายในครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อเป็นที่เข้าใจและการยอมรับของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนการเก็บขนและนำไปกำจัดควรคำนึงถึงถึงความสะดวกของพนักงานเก็บขนขยะมูลฝอย เช่น การใส่ภาชนะที่ปิดมิดชิด สะดวกในการยกหรือขนย้ายใส่รถเก็บขน ขยะมูลฝอย และควรส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนทุกคนเข้ามีส่วนร่วมในการรวบรวมขยะมูลฝอยในครัวเรือน

1) การเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยในครัวเรือน เป็นงานที่กระทำโดยประชาชนก่อนที่จะส่งให้บริการของรัฐเก็บขนและนำไปกำจัดในขั้นต่อไป ซึ่งถ้าประชาชนมีความรู้ความ

เข้าใจต่อระบบการทำงานของหน่วยรัฐ ตลอดจนเข้าใจถึงวิธีการกำจัดที่รัฐกำลังดำเนินการ อยู่ประชาชนก็สามารถให้ความร่วมมือกับรัฐได้ถูกต้อง เป็นการลดภาระอันหนักที่รัฐกำลัง ประสบอยู่ เกี่ยวกับการเก็บขน การกำจัด จุดเริ่มต้นของรวบรวมขยะมูลฝอยเป็นหน้าที่ของ แต่ละครัวเรือน สิ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับระบบการรวบรวมขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาล ดังนี้

1.1 ควรมีภาชนะรองรับขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาลไว้ประจำครัวเรือนเพื่อรองรับ ขยะมูลฝอยไว้ชั่วคราวก่อนที่จะนำไปกำจัดต่อไปโดยทั่วไปถังรองรับขยะมูลฝอยควรมีขนาด โดพอที่จะรองรับขยะมูลฝอยได้ตลอดระยะเวลาที่จะนำไปกำจัดและควรมีน้ำหนักเบาพอที่จะ เคลื่อนย้ายได้สะดวกถึงแม้ว่าจะบรรจุขยะมูลฝอยเต็มแล้วก็ตาม นอกจากนี้ต้องมีความแข็งแรง น้ำไม่รั่วซึม อาจทำด้วยไม้หรือโลหะที่ไม่เป็นสนิม มีฝาครอบสนิท มีหูหิ้วเพื่อสะดวกในการยก และถ่ายเท เป็นรูปกลมและเรียบ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความสะอาดถึง ไม่ควรมีขนาดสูงเกินไป จะทำให้ล้มได้ง่าย และในการป้องกันถึงผู้ควรมีชาติตั้งรองรับถัง สถานที่ตั้งรองรับขยะมูลฝอย ควรตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสมสะดวกในการทิ้ง หรือการแยกขยะมูลฝอย

1.2 ไม่ควรนำขยะมูลฝอยไปกองทิ้งไว้ตามที่ต่าง ๆ ภายในบ้านหรือที่สาธารณะเพราะ อาจก่อให้เกิดมลภาวะต่อผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม

1.3 ไม่ควรเผาขยะมูลฝอยตามที่ต่าง ๆ หรือแม้แต่ภายในบริเวณบ้านของตัวเอง เพราะ การเผาขยะมูลฝอยทำให้เกิดควันและเขม่าเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม

1.4 ควรมีการจัดสถานที่รวบรวมขยะมูลฝอย (Point of Collection) หรือสิ่งของ/ วัสดุที่ไม่ใช่แล้วหรือการไม่ได้ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมก่อนที่จะนำไปกำจัดอีกทอดหนึ่งหรือ เพื่อซ่อมแซมปรับปรุงไว้ใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป

1.5 ขยะมูลฝอยที่เป็นอันตราย เช่น เศษแก้ว ไข่มืดโคนที่ใช้แล้ว ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ ฯลฯ ควรมีสถานที่เก็บรวบรวมที่เป็นสัดส่วน ปลอดภัยจากเด็ก สัตว์เลี้ยงและ แหล่งพลังงานความร้อนต่าง ๆ ก่อนนำไปกำจัดควรเก็บใส่ถุงปิดให้มิดชิดและแยกทิ้งต่างหาก

1.6 ถังรองรับขยะมูลฝอยสามารถที่จะดัดแปลงจากภาชนะที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว เช่น ถังสี ถังผงซักฟอก เป็นต้น

2) การคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน กรมวิเทศแยกขยะมูลฝอย เทวัญ พัฒนพงศ์ศักดิ์ (2540) ได้สรุปว่ากรมวิเทศคัดแยกขยะมูลฝอยโดยทั่วไปมี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การแยกวัสดุที่ยังมีประโยชน์จากแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย (Recycling Source Separation) การแยกวัสดุนี้จะถูกทำการคัดแยกตั้งแต่แหล่งกำเนิด เช่น บ้านเรือน โรงเรียน ตลาด ฯลฯ โดยที่ผู้ทิ้งขยะมูลฝอยจะแยกประเภทขยะมูลฝอย แต่ละชนิดและทิ้งลงในถังรองรับขยะมูลฝอยหรือภาชนะใส่ขยะมูลฝอยเฉพาะประเภทที่ได้จัดเตรียมไว้ กิจกรรมการแยกวัสดุจากแหล่งกำเนิดนี้เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของระบบการจัดการขยะมูลฝอย เพราะปริมาณของขยะมูลฝอย ที่ต้องการกำจัดรวมกันหมายถึงค่าใช้จ่ายเพื่อจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมกิจกรรมการแยกขยะมูลฝอยนี้เอง

ขั้นตอนที่ 2 การแยกวัสดุที่ยังมีประโยชน์ออกจากกองขยะมูลฝอยรวม ส่วนมากจะทำได้ที่สถานีขนถ่ายขยะมูลฝอยหรือโรงแปรรูปขยะมูลฝอย (Recycling – Materials Recovery) วิธีการที่นิยมใช้ ได้แก่ การย่อขนาดของขยะมูลฝอยให้เล็กก่อนแล้วแยกส่วนหนักและส่วนเบาออกจากกันด้วยการพ่นอากาศ จากนั้นนำส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้มาแยกเหล็ก อลูมิเนียม และแก้ว ออกจากส่วนอื่นๆ เพื่อนำไปใช้เป็นวัตถุดิบของกระบวนการผลิตใหม่ต่อไป

การคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครัวเรือน เป็นสิ่งที่สำคัญและจะเกิดอรรถประโยชน์มากกว่าการคัดแยกขยะมูลฝอยที่กองขยะมูลฝอยรวม ณ สถานที่จำกัด เพราะค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่าส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า คุณภาพของวัสดุที่คัดแยกจะดีกว่าและประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่า ซึ่งการแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือนสามารถกระทำโดย

1. เศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ ควรมีการแยกทิ้งลงในภาชนะที่มีฝาปิด ไม่รั่วซึมนำไปเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร ไก่ เป็ด หรือ นำไปฝังกลบ
2. เศษใบไม้ กิ่งไม้ หญ้า สารอินทรีย์ที่ย่อยสลายได้ ควรมีสถานที่รวบรวมนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก
3. เศษกระดาษ ควรแยกประเภทเป็น หนังสือเก่า หนังสือพิมพ์ เศษกระดาษกล่อง กระดาษแล้วนำไปใช้ประโยชน์ เช่น รวบรวมไว้เพื่อขาย
4. เศษผ้า หรือเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้ว ควรแยกนำมาเป็นผ้าจี้ริ้วทำความสะอาดผ้าเช็ดมือ หรือนำไปบริจาคให้ผู้อื่น
5. พลาสติกได้แก่ ถุงพลาสติก ขวดพลาสติก ภาชนะที่ทำด้วยพลาสติกต่าง ๆ แยกแล้ว นำมาใช้ประโยชน์หรือรวบรวมไว้เพื่อขาย
6. ขวดแก้ว กระจกเครื่องดื่มน้ำต่างๆ เศษโลหะ ควรแยกและนำไปใช้ประโยชน์ หรือนำไปกำจัด



7. ขยะมูลฝอยที่เป็นอันตรายต่าง ๆ เช่น ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ กระป๋องยาฆ่าแมลง ควรแยกแล้วนำไปกำจัดหรือทำลายตามความเหมาะสม

ผลดีของการนำขยะมูลฝอยไปใช้ประโยชน์ในทุกวิธีการสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัด
2. เพิ่มอุปทานของทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องใช้ในการผลิตสินค้าของระบบ
3. ประหยัดเชื้อเพลิงธรรมชาติที่ถูกนำมาใช้เป็นพลังงาน เช่น ถ่านหิน น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ไม้ฟืน เป็นต้น
4. ทำให้มีพลังงานเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น
5. ช่วยให้เกิดผลิตภัณฑ์ประชาชาติและการกระจายรายได้เพิ่มขึ้นเพราะมีการสร้างงานเกิดขึ้น
6. มีธุรกิจซื้อขายของเก่า เกิดธุรกิจซื้อขายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากขยะมูลฝอย
7. ช่วยลดปัญหามลพิษของสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากขยะมูลฝอยเน่าเสีย
8. ช่วยลดปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการเพิ่มอุปทานของการกำจัดขยะมูลฝอยและลดค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการดำเนินการ

เห็นได้ว่าการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์เป็นการสร้างคุณค่าขยะมูลฝอยขึ้นมาใหม่ และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวและพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพได้อีกมากในอนาคต เพราะนอกจากเป็นวิธีการลดปริมาณขยะมูลฝอยแล้วยังเป็นการสร้างงานและเพิ่มรายได้ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้นเป็นการช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมลงไปด้วย ความสำคัญของการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และเกิดผลดีทั้งในแง่เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการส่งเสริมสนับสนุนในการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ในทุกระดับทั้งในระดับครัวเรือนชุมชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น ทั้งนี้อาจมีการใช้มาตรการทางภาษีและกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมในการที่จะใช้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

### ปัญหาและอุปสรรคในการคัดแยกขยะมูลฝอย

จากการศึกษาของกรมควบคุมมลพิษ (2540) พบว่าปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดประมาณ 13.1 ล้านตัน มีปริมาณขยะมูลฝอยที่มีศักยภาพในการกลับมาใช้ซ้ำ และ

แปรรูปหมุนเวียนใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse and Recycle) ประมาณ 5.8 ล้านตัน หรือร้อยละ 44 แต่มีการรวบรวมขยะมูลฝอยจากชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้ประมาณ 1.4 ล้านตัน หรือร้อยละ 10.7 เท่านั้น จากสถิติดังกล่าวจะเห็นว่าความร่วมมือในการ คัดแยกขยะมูลฝอยในชุมชนโดยทั่วไปค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุต่างๆ อันอาจเกี่ยวเนื่องกับสิ่งต่อไปนี้

1. ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการคัดแยกขยะมูลฝอยทำให้ขาดความร่วมมือในการปฏิบัติการคัดแยกขยะมูลฝอย เนื่องจากไม่ทราบความสำคัญและคุณประโยชน์ของการคัดแยกขยะมูลฝอยว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมรอบตัวเราและในชุมชนซึ่งจะช่วยลดปัญหาขยะในชุมชนและปัญหามลพิษจึงทำให้มีการปฏิบัติไม่ถูกต้อง เช่น มีการคัดแยกขยะแต่ไม่ถูกวิธีหรือไม่มีการคัดแยกขยะเลยเป็นต้น

2. ประชากรขาดแรงจูงใจ ในการร่วมมือปฏิบัติการคัดแยกขยะมูลฝอย และการนำขยะมูลฝอยหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

3. ภาครัฐไม่ได้กำหนดระเบียบการปฏิบัติการคัดแยกขยะมูลฝอยที่ชัดเจนและการประสานงานไปยังชุมชนท้องถิ่นไม่ทั่วถึง

4. ภาครัฐไม่มีนโยบายสนับสนุนที่เอื้อต่อกระบวนการคัดแยกขยะมูลฝอยและการหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น ภาครัฐยังคงเก็บภาษีสินค้าดูแลสิ่งแวดล้อมในอัตราที่ไม่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป

การคัดแยกขยะมูลฝอยในปัจจุบันจึงเป็นนโยบาย โครงการของภาครัฐที่กำลังริเริ่มรณรงค์ประชากรในชุมชน ท้องถิ่น โดยเฉพาะชุมชนเมืองหลวงและเมืองใหญ่ให้ร่วมมือกันคัดแยกขยะ อย่างไรก็ตามการที่ภาครัฐมีโครงการรณรงค์เพื่อให้ประชาชนร่วมมือกันคัดแยกขยะมูลฝอยและนำขยะมูลฝอยหมุนเวียนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ภาครัฐจะต้องทบทวนนโยบายกำหนดระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประสานงานที่ดี มีการสนับสนุนที่เอื้อต่อกระบวนการทั้งชุมชนและผู้ผลิตโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งการพิจารณา ทบทวนการใช้มาตรการทางด้านกฎหมายและภาษีอีกด้วย

วิธีการที่จะให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะมูลฝอยว่าจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) สร้างความยุ่งยากในการดำเนินการหรือการปฏิบัติแก่ชุมชน คร่าวเรียนให้น้อยที่สุด

2) พยายามโน้มน้าวจิตใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้ครัวเรือนให้ความร่วมมือกับโครงการ

3) ชี้แจงให้ประชาชนรู้ว่าโครงการจะให้ประโยชน์อะไรแก่ครัวเรือนและชุมชน ดังนั้น ขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการคัดแยกขยะมูลฝอยควรจะให้ชุมชนหรือครัวเรือนเป็นผู้รับผิดชอบหรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวที่เกิดขึ้นมีการจัดระบบเก็บขนให้เหมาะสม โดยเฉพาะการจัดเก็บขยะมูลฝอยจากครัวเรือนสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนโดยการจัดหาภาชนะหรือถังรองรับขยะมูลฝอยที่แยกประเภททุกวันเช่นเดียวกับที่เก็บขนขยะมูลฝอยทั่วไปตลอดจนประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนรับทราบโครงการ และผลที่ได้รับจากโครงการ

## 2.2 แนวคิดเรื่องบทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กร

อานันท์ ปันยารชุน (2540) กล่าวว่าไว้ว่า ในการจัดการขยะการแก้ปัญหาแยกสมาชิกในสังคมไทยกลุ่มใหญ่ออกเป็นสามกลุ่ม คือ

กลุ่มแรก คือ รัฐ ซึ่งรวมทั้งสถาบันทางการเมืองและข้าราชการ ซึ่งต้องดูแลการพัฒนาประเทศ รับผิดชอบ ออกระเบียบ ข้อบังคับ หรือกำหนดสิ่งจูงใจ เพื่อให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสามารถรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนสืบไปได้

กลุ่มที่สอง คือ ฝ่ายธุรกิจ เป็นผู้ผลิตสินค้าและผู้ให้บริการ กลุ่มนี้ผลิตสินค้าและบริการมากมายหลายชนิด สำหรับตลาดในประเทศและส่งออกไปจำหน่ายทั่วโลก ต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นวัตถุดิบ ในกระบวนการผลิตต้องมีของเสียออกมา เช่น ขยะและน้ำเสีย เป็นต้น

กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มใหญ่ คือ ประชาชน กลุ่มนี้เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ในฐานะผู้ผลิตก็ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในฐานะเป็นผู้บริโภคใช้สินค้าและบริการที่ฝ่ายธุรกิจผลิตออกมา คนกลุ่มนี้อาศัยทั้งในเมืองและชนบท

ในการแก้ไขปัญหทั้งสามกลุ่มต้องมาปฏิบัติร่วมกันในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายถึง ทุกคนจะต้องลงมือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน ถึงแม้ว่าแต่ละกลุ่มจะมีหน้าที่แตกต่างกัน ซึ่งหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม ได้แก่



### 1) หน้าที่ของรัฐ

หน้าที่หลักอย่างหนึ่งของรัฐ คือ ชี้นำและเข้าแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมเพื่อให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น ในการจัดการสิ่งแวดล้อมรัฐจึงต้องกำหนดทิศทางการแก้ปัญหาให้ชัดเจนในด้านนโยบายและกำหนดมาตรการ รวมทั้ง กลยุทธ์ที่ใช้ในการแก้ไขที่แน่ชัดมีผลในทางปฏิบัติ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า รัฐจะต้องดำเนินการเองในทุกเรื่อง แต่ต้องกำหนดกรอบที่จะให้สมาชิกในสังคมทั้งธุรกิจและประชาชนปฏิบัติ และให้ความร่วมมือ

### 2) บทบาทของภาคธุรกิจ

สำหรับภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการต้องเข้าใจว่าสิ่งแวดล้อมทุกอย่างมีคุณค่า ต้องใช้อย่างมีความรับผิดชอบ การปล่อยน้ำเสียลงลำน้ำสาธารณะโดยไม่มีการบำบัดเพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตั้งอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายในการบำบัด ผลสุดท้ายน้ำเน่าไหลลงสู่แม่น้ำหรือทะเลสาบส่วนท้องถิ่นต้องทำการบำบัดโดยใช้งบประมาณของรัฐซึ่งเป็นภาษีอากรของคนทั่วประเทศ ควรที่จะใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้และด้อยโอกาสกลับต้องนำเงินภาษีที่มีจำกัดมาบำบัดน้ำเสียโรงงานระบายน้ำทิ้งแท้จริงควรจะเป็นภาระและความรับผิดชอบของธุรกิจต้นกำเนิดน้ำเสียเอง

### 3) บทบาทของประชาชน

ประชาชนถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดที่จะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมเป็นของประชาชนทุกคน ดังนั้นหากประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนควบคู่กับการเอาใจใส่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ต้องยอมรับว่าการให้ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไม่ง่าย เพราะประเทศไทยประกอบด้วยคนจำนวนมาก ถึง 60 ล้านคน สถานะและความเป็นอยู่ต่างกัน ปัญหาของแต่ละคนต่างกันมองเห็นปัญหาต่างกัน การสร้างจิตสำนึกร่วมกันต้องอาศัยเวลาเพื่อให้คนส่วนใหญ่ที่ต่างพื้นฐานการศึกษาต่างพื้นฐานการประกอบอาชีพได้เข้าใจในผลประโยชน์ของประเทศร่วมกันก่อน จำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่แต่ต้องประคับประคองให้คนส่วนน้อยอยู่รอดปลอดภัยด้วย

วิชัย ลักษณ์รุจิ (2541) ได้กล่าวถึงการจัดการมูลฝอยของเทศบาลโดยกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย มีนโยบายที่จะส่งเสริมเทศบาลตามหลักการกระจายอำนาจและมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรเทศบาลให้มีความสามารถในการ

ตอบสนองต่อนโยบายของรัฐ และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพจึงจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เทศบาลอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในด้านระบบข้อมูลข่าวสารสนเทศภูมิศาสตร์

ในด้านการจัดการมูลฝอยของเทศบาล โดยทั่วไปการเก็บขนมูลฝอยในภูมิภาคนั้นแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งเทศบาล จะส่งเจ้าหน้าที่ของตนออกจัดเก็บรวบรวมมูลฝอยตามแหล่งชุมชนทั้งในตลาด โรงเรียน สถานที่ราชการ หมู่บ้านจัดสรรอื่น ๆ ในพื้นที่ แต่ปัญหาด้านปัจจัยทั้งงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์เครื่องใช้ และเทคนิควิทยาการ ทำให้การจัดการมูลฝอยของเทศบาลไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

เทศบาลหลายแห่งยังคงจัดการด้วยวิธีการที่ยังไม่ถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ ร้อยละ 70 ของปริมาณมูลฝอยที่กำจัดทั้งหมด จะถูกนำไปเทกองทิ้งไว้บนพื้นที่ว่างกลางแจ้งหรือในหลุมแล้วจึงปล่อยให้ย่อยสลายตามธรรมชาติ หรือเผาทิ้งในภายหลังโดยไม่มีมีการป้องกันการซึมของน้ำที่ชะล้างมูลฝอย หรือปนเปื้อนของสารอันตรายที่ติดมากับมูลฝอย และสามารถซึมลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติได้ง่าย

ปัญหาการจัดการมูลฝอยของเทศบาล ซึ่งเทศบาลโดยทั่วไปจะต้องเผชิญกับปัญหาหลัก ๆ ดังนี้

1. ชี้ความสามารถในการเก็บขนมูลฝอยของเทศบาลมีจำกัดไม่เพียงพอกับปริมาณมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวัน จึงมีมูลฝอยที่ตกค้างมากและการกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างมาก
2. วิธีการกำจัดมูลฝอยยังใช้วิธีดั้งเดิม คือกองบนพื้นดินและไถกลบเป็นครั้งคราว หรือทิ้งไว้กลางแจ้งแล้วจึงเผา ซึ่งไม่ถูกสุขลักษณะและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน นำไปสู่การต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
3. ขาดแคลนสถานที่กำจัดมูลฝอย เกือบทุกเทศบาลที่ต้องประสบกับปัญหานี้ เพราะปัญหาที่ดินมีราคาสูงขึ้น จนเทศบาลไม่มีกำลังทุนทรัพย์เพียงพอที่จะซื้อได้ จึงต้องแสวงหาพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการเก็บขนเคลื่อนย้าย และขนถ่ายมูลฝอยต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นแม้บางเทศบาลจะมีเงินทุนจัดซื้อที่ดินได้ แต่กลับมีปัญหาด้านการบริหาร เช่น ผู้สูญเสียผลประโยชน์ร้องเรียนคัดค้าน เป็นต้น

4. บุคลากรระดับผู้ปฏิบัติขาดความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์และจิตสำนึกในการเก็บขนเคลื่อนย้าย และการกำจัดมูลฝอยอย่างถูกสุขลักษณะ และมีประสิทธิภาพทั้งนี้อาจเนื่องจากรายได้ต่ำ ขณะเดียวกันงานเก็บขนมูลฝอยกลับเป็นงานหนัก อัตราความเสี่ยงสูงและสวัสดิการต่อตนเองและครอบครัวน้อย จึงขาดความสนใจและจิตสำนึกในการปฏิบัติงาน
5. เครื่องจักรหรือยานพาหนะในการกำจัดมูลฝอยมีน้อย ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาและบุคลากรที่ชำนาญการใช้เครื่องจักรกลต่าง ๆ มีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรที่เกือบจะหยุดงานตามสิทธิของพนักงานไม่ได้ เพราะขาดผู้จะมาปฏิบัติงานและใช้เครื่องจักรแทน
6. การเก็บค่าธรรมเนียม อัตราค่าธรรมเนียมในปัจจุบันต่ำและไม่เคยได้รับการปรับปรุง เพราะผู้บริหารเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อการเมืองของตนและคณะ นอกจากนั้นประสิทธิภาพในการบริหารการจัดเก็บค่าธรรมเนียมยังต่ำอีกด้วย ทำให้เงินรายได้เพื่อการบริหารจัดการมูลฝอยมีน้อย และไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริหารจัดการมูลฝอยเป็นอย่างมาก

แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ กรมการปกครองสนับสนุนการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของเทศบาลและให้ความสนใจในปัญหาการจัดการมูลฝอยของท้องถิ่นเป็นอย่างมากจึงส่งเสริมให้นำแนวคิดใหม่ในการลดปริมาณมูลฝอยมาใช้ เพราะตระหนักดีว่าการเผาและการฝังกลบมูลฝอยเป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น แต่ปริมาณของมูลฝอยก็ยังคงเพิ่มมากขึ้น จนนำไปสู่การคัดค้านต่อต้านในการใช้พื้นที่กำจัดมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นประเด็นของการรณรงค์ให้มีการลดปริมาณมูลฝอยโดยการคัดแยกประเภทมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้จะช่วยลดภาระการจัดการมูลฝอยทั้งการเก็บขน การกำจัด การใช้พื้นที่ฝังกลบ การยืดอายุ การใช้หลุมฝังกลบ ประหยัดงบประมาณ และทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ควรมีการแยกมูลฝอยคิดเชื้อออกมากำจัดอย่างถูกวิธีด้วย

กระทรวงมหาดไทยตระหนักดีว่าการแก้ปัญหาการจัดการมูลฝอย ภาครัฐไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับภาครัฐในการแก้ไขปัญหามูลฝอยในชุมชนของตนเอง

### 2.3 แนวคิดด้านบทบาทผู้นำชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชนซึ่งเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างภาคประชาชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอก ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน โดยผู้นำชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการที่จะนำกลุ่มหรือประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่แท้จริงเพราะผู้นำเป็นผู้ที่มีบารมีและพลังในการที่จะขับเคลื่อนให้ผู้ตามดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปตามความต้องการได้ กล่าวคือ ผู้นำสามารถที่จะทำให้บุคคลอื่นคล้อยตามได้ Jones, et.al. (อ้างใน ธนาพร ประสิทธิ์นราพันธุ์, 2544) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การคล้อยตามเป็นเรื่องราวของการเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์นั่นเอง อัมพิกา ไกรฤทธิ (2521) กล่าวว่า ในสมัยก่อนมักจะคิดกันว่า ผู้นำจากบุคลิกลักษณะและความเฉลียวฉลาดแต่จากการวิจัยในเวลาต่อมาพบว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นอยู่กับความมีอิทธิพลซึ่งมีต่อกลุ่ม ชักนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายได้

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540) ได้กล่าวถึงผู้นำว่า หมายถึง บุคคลที่ริเริ่มหรือส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการกระทำของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้มีความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มเป็นไปได้อย่างดีและจะต้องมีลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลอื่นซึ่งสามารถสร้างความพร้อมเพรียงของผู้คนได้

Krech, Crutchfield and Ballachy (อ้างใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540) ได้กำหนดบทบาทของผู้นำไว้ 14 ประการ

1. ผู้นำในฐานะเป็นผู้บริหาร คนที่เป็นผู้นำนั้น ส่วนมากจะเป็นนักบริหารองค์กรด้วย
2. ผู้นำในฐานะเป็นผู้วางแผน แผนทุกอย่างขององค์กรนั้นอาจเกิดจากความคิดของสมาชิกร่วมกัน แต่บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการวางแผนเป็นอย่างดี
3. ผู้นำในฐานะเป็นผู้กำหนดนโยบาย เป็นสิ่งจำเป็นที่นโยบายส่วนหนึ่งขององค์กรจะต้องมาจากผู้นำจะต้องสามารถรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเชี่ยวชาญ
4. ผู้นำในฐานะเป็นผู้ชำนาญการถึงแม้ผู้นำไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องต่างๆ ลึกซึ้งทุกเรื่องไป แต่ผู้นำจะต้องสามารถรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเชี่ยวชาญ

5. ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อภายนอก บทบาทดังกล่าวนี้เราจะพบเห็นอยู่เสมอในการเจรจา ติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ ผู้ที่ทำหน้าที่นี้มักจะเป็นผู้นำกลุ่ม
6. ผู้นำในฐานะเป็นผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายใน ความสัมพันธ์หรือความสามัคคีภายในหน่วยงานเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ผู้นำจึงมักเป็นผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม
7. ผู้นำในฐานะที่เป็นผู้ให้โทษในทางปฏิบัติจะพบว่าถ้าหากผู้นำไม่มีสิทธิหรืออำนาจที่จะให้โทษให้โทษก็จะรักษาความเป็นผู้นำได้ยาก
8. ผู้นำในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานหรือกลุ่มย่อมมีการทะเลาะเบาะแว้งแตกความสามัคคี จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยประสานรอยร้าวให้ได้
9. ผู้นำในฐานะบุคคลตัวอย่าง บุคคลที่มีความดีงาม ความซื่อสัตย์สุจริต และอยู่ในศีลธรรมจะเป็นผู้นำที่ยั่งยืน
10. ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำที่เป็นตัวแทนหรือเป็นเครื่องหมายความภาคภูมิใจของสมาชิก ผู้นำที่อยู่ฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่มนั้นย่อมเห็นภาพลักษณ์ของกลุ่ม
11. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ ผู้นำจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบในกิจกรรมทั้งหลายในปัจจุบัน ผู้นำมักจะมีภารกิจที่ปรึกษา แต่ผู้นำจะต้องเป็นการตัดสินใจและรับผิดชอบโดยตรงจะปฏิเสธหน้าที่นี้ไม่ได้
12. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ ผู้นำจะต้องมีอุดมการณ์สูงสุดหรืออุดมคติของตนเอง มิฉะนั้นจะเป็นผู้นำที่ไล่เลเหลาจืดจางไม่ได้
13. ผู้นำในฐานะบิดาผู้มีความกรุณา ผู้นำจะต้องมีศีลธรรม คุณธรรม ความกรุณาอยู่เป็นนิจ
14. ผู้นำในฐานะผู้รับผิดชอบ ผู้นำจะต้องเป็นผู้กล้าทุ่มตัวลงเป็นผู้รับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกกลุ่มอยู่ได้อย่างเป็นสุข แม้ว่าความผิดนั้นจะไม่ได้เกิดจากการกระทำของตนก็ตาม ผู้นำในลักษณะนี้จะได้รับการบูชาหัวใจจากสมาชิก



## 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารแบบมีส่วนร่วม

แนวความคิดของการพัฒนาแนวใหม่ที่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน จะมุ่งเน้นกลวิธีของการพัฒนาที่เน้น "การมีส่วนร่วม" ของประชาชนในชุมชน นั่นคือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเป้าหมายให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างค้ำประกันสำคัญในกระบวนการพัฒนาทุกเรื่องก็คือ การมีส่วนร่วม

### ความหมายของการมีส่วนร่วม

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการจัดการ ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วม ประชาชนได้พัฒนาความรู้และภูมิปัญญา แสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม และองค์การอาสาสมัคร เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ได้แปลความหมายการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ในความหมายกว้าง ๆ หมายถึง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ
2. ในความหมายเฉพาะเจาะจง หมายถึง การที่ให้ประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาของเขาให้เขาเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและมุ่งใช้ความพยายามและความเป็นตัวเองเข้าดำเนินการควบคุมทรัพยากร และระเบียบในสถาบันต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้

### วิธีการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2526) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะเตรียมกรอบได้แตกต่างกันและร่วมกันทำงาน หรืออาจจะมองในแง่การร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกันทำงาน หรืออาจจะมองอีกแง่หนึ่งของการเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบทุน ด้านวัตถุและเงิน แม้ว่าจะยังเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมยังเห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่อง ดังต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการชุมชน
2. ร่วมค้นคว้า สร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือวางแผนงานโครงการ กิจกรรม เพื่อแก้ไขและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร ที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัตินโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ให้ใช้ประโยชน์ตลอดไป

### ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2534) มีแนวคิดว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย ปัจจัยด้านเจ้าหน้าที่พัฒนาที่เข้าไปทำงานในชุมชน ต้องสร้างเงื่อนไข

ของบทบาทของคนให้พร้อมที่จะเข้าไปทำงานและให้ชุมชนมีส่วนร่วม ต้องมีทัศนคติที่เหมาะสม เชื่อ เคารพและเข้าใจความคิดของชุมชน ปัจจัยจากบุคคลที่ทำงานด้านการพัฒนาภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นของตน นำไปสู่การพึ่งตนเองต่อไป

### หลักการของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมอาจพิจารณาถึงการกระทำร่วมกันของบุคคลในกระบวนการพัฒนา 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นมรรคหรือกลวิธีการพัฒนา (Participation as a means) หมายถึง การมีส่วนร่วมเป็นมรรควิธี เป็นเครื่องมืออันจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ แนวคิดนี้จะเป็นการนำเอาทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ระบุไว้ก่อนซึ่งจะทำให้การมีส่วนร่วมในแนวคิดนี้มีข้อจำกัดอยู่ตรงที่ต้องให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ มีการชักจูงให้ชุมชนมีส่วนร่วม แต่ในเวลาเดียวกันชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายการพัฒนา (Participation as an end) มุ่งเน้นกระบวนการของการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน ทำให้ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสามัคคีจนทำให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เป็นการรวมกลุ่มที่มีความสามารถและมีศักยภาพในกระบวนการแก้ไขปัญหาและร่วมทำกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการกระทำเพราะการมีส่วนร่วมจะยังคงอยู่ แม้โครงการจะสิ้นสุดลง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างถาวรและยั่งยืนต่อชุมชน

### 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

สุชิน สงวนบุญญศิริ (2532) ได้ให้ความหมายของความตระหนักไว้ว่า เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการเกิดความรู้สึกรับผิดชอบของบุคคล หรือการที่บุคคลแสดงความรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และความตระหนักเกือบเหมือนกับพฤติกรรมด้านความจำเป็น คือ เป็นความรู้สึกรับผิดชอบของบุคคลที่สำนึกถึงสิ่งต่าง ๆ ในสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่

มนัส สุวรรณ (2532) ได้กล่าวว่า ความตระหนักเป็นความรู้ที่ประจักษ์ชัด หรือ ความรู้ชัดเจน โดยมี 4 ลักษณะ คือ

- 1) รู้จริง/ซาบซึ้ง เน้นการเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องที่สนใจ รู้ซึ่งว่าอะไรผิด อะไรถูก และอะไรจะเป็นผลดี อะไรจะเป็นผลเสีย
- 2) มีความรัก/ห่วงหาเนน เน้นในสิ่งที่เข้าใจอย่างซาบซึ้งว่าเป็นสิ่งที่ถูก เป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อคนและส่วนรวม
- 3) มีความวิตกกังวลว่าจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและสังคม
- 4) ทำจริง ปฏิบัติจริง ไม่ได้เน้นว่าต้องทำแต่เป็นกรณีที่ทำได้หรือเป็นไปได้ ทุกคนมีความสามารถที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้น สิ่งที่ไม่สามารถทำจริง ปฏิบัติจริงได้โดยตรงก็สามารถทำได้โดยอ้อมในรูปแบบต่าง ๆ ได้

ร่วมศักดิ์ ยะใหม่วงศ์ (2543) กล่าวว่า iva ความตระหนักกับการจัดการขยะมูลฝอย ในชุมชนสะท้อนให้เห็นว่ามีการรับรู้ ความนึกคิด ความรู้ตัว และความสำนึก การตอบสนองและการเห็นคุณค่า ที่เกิดจากประสบการณ์ที่มีทั้งผลดีและผลเสียก่อให้เกิดความเข้าใจที่จะเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย อย่างชาญฉลาด มีเหตุผลเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยการป้องกันหรือลดมลพิษในสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอยที่จะกระทบต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม

#### ปัจจัยด้านความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประสาธ อิศรปริดา (2533) กล่าวว่า ความตระหนักเป็นพฤติกรรมทางด้าน อารมณ์หรือความรู้สึกคล้ายกับความรู้ ความตระหนักเป็นพฤติกรรมขั้นต่ำสุดของความคิด ปัจจัยด้านความรู้สึกหรืออารมณ์นั้น มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความรู้ ความคิด ความรู้ เป็นสิ่งที่เกิดจากข้อเท็จจริง ประสบการณ์ การสัมผัส และการใช้จิตไตร่ตรองคิดหาเหตุผล แต่ความตระหนักเป็นการได้สัมผัสสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อม หรืออาจกล่าวได้ว่า ความรู้สึก เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความตระหนักนั่นเอง ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนัก คือ

- 1) ประสบการณ์ที่มีต่อการรับรู้
- 2) ความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม ถ้าบุคคลใดที่มีความเคยชินต่อสภาพแวดล้อม นั้น ก็จะมีผลทำให้บุคคลนั้นไม่ตระหนักต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

3) ความใส่ใจและการให้คุณค่า ถ้ามนุษย์มีความใส่ใจเรื่องใดมาก ก็จะมี ความตระหนักในเรื่องนั้นมาก

4) ลักษณะและรูปแบบของสิ่งเร้า ถ้าสิ่งเร้านั้นสามารถทำให้ผู้พบเห็นเกิด ความสนใจยอมทำให้ผู้พบเห็นเกิดการรับรู้และความตระหนักขึ้น

5) ระยะเวลาและความถี่ในการรับรู้ ถ้ามนุษย์ได้รับการรับรู้บ่อยครั้งเท่าไร หรือนานเท่าไร ก็ยิ่งทำให้มีโอกาสเกิดความตระหนักได้มากขึ้นเท่านั้น

ส่วนความตระหนักของประชาชนต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม วราพร ศรีสุพรรณ (2539) กล่าวถึง คุณสมบัติของประชาชน ที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ก็คือ บุคคลที่มี จิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกในที่นี้จะเป็นลักษณะของจิตที่มีทั้งความตระหนัก และความ รับผิดชอบ ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมจะอยู่บนพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับความเป็นไป ตามธรรมชาติและบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับขีดจำกัดในการดำรงอยู่ของมนุษย์ คือ รู้และ เข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริง ความรับผิดชอบต่ออยู่บนพื้นฐาน ที่มนุษย์เห็นความสำคัญของ ตนเองต่อสังคม มีความเชื่อในอำนาจของตนเอง และเห็นความสำคัญของสิทธิรวม คือ รู้จัก ตนเองตามความเป็นจริง เข้าใจสังคม และเข้าใจในบทบาทของตัวเองต่อสังคม

## 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คหวิ ศรีสิทธิรักษ์ (2540) ศึกษาเรื่อง "ความรู้และความตระหนักต่อปัญหา สิ่งแวดล้อมของพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลลำปาง" โดยศึกษาประเด็นในด้าน ปัญหาขยะ อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านแสงสว่างและเสียง ตัวแปรที่ ศึกษา ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส ตำแหน่งหน้าที่การงาน ระยะเวลาการปฏิบัติงานและ พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสาร โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความตระหนัก ในเรื่องดังกล่าว และวิเคราะห์โดยใช้สถิติความถี่ ร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน t-test, การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน เพื่อนำมาทดสอบสมมติฐาน

มิศรา สามารถและรักกิจ ศรีสรินทร์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง "แนวทางความ ร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐในการแยกประเภทมูลฝอยก่อนนำทิ้ง" โดยได้ ศึกษาพฤติกรรมและข้อคิดเห็นของชุมชนเทศบาลและกรุงเทพมหานคร เพื่อปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแนวทางความ



ร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง จากการศึกษา ทั้งสองกลุ่มมีความพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและความร่วมมือกับนโยบายการแยกประเภทมูลฝอยก่อนนำไปทิ้งของรัฐ แต่มีเงื่อนไขด้านการจัดการต่าง ๆ เช่น การแยก การลด การประชาสัมพันธ์ในความรู้ที่ต่าง ๆ ให้เข้าใจในการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาสรุปว่า ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ลักษณะของที่อยู่อาศัย และการรับรู้สถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอย มีผลต่อพฤติกรรมในการจัดการปัญหามูลฝอยของประชาชน หากมองภาพรวมแล้วปัจจัยเหล่านี้ น่าจะมีความสัมพันธ์กับความเหมาะสมของการจัดการมูลฝอยในครัวเรือนด้วยเช่นเดียวกัน

วิชัย ลักษณะรุจิ (2541) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “การจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของครัวเรือน: กรณีชุมชนบ้านหลวย เทศบาลเมืองลำพูน” โดยศึกษาจากกลุ่มผู้นำชุมชนที่เลือกไว้จำนวน 4 คน และกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนจำนวน 127 ครัวเรือน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีวิธีการจัดการขยะในครัวเรือนตามประเภทที่แตกต่างกัน สามารถใช้วิธีการจัดการได้ดีและเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาขยะในชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของชุมชนซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีความตระหนักต่อปัญหาขยะในชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับผู้นำชุมชน ดังนั้นการได้รับความร่วมมือและการที่จะเกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนต่อการจัดการปัญหาขยะในชุมชนประชาชนกับผู้นำต้องมีทัศนคติที่ตรงกันและตัวผู้นำมีบทบาทอีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการขยะมูลฝอยภายในชุมชนจึงทำให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มใจและเกิดประสิทธิภาพในการจัดการขยะในชุมชนได้

จำเนียร ทองกระสัน (2542) ได้ทำการศึกษาในเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักการ 5Rs ในการลดปริมาณขยะของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลำปาง” โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 395 คน พบว่า ประชาชนให้การยอมรับและประยุกต์ใช้หลักการ 5Rs ในการกำจัดขยะมากหรือเห็นด้วยมากกว่าร้อยละ 70 และมีพฤติกรรมในการประยุกต์ใช้หลักการ 5Rs ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ในครัวเรือน สภาพแวดล้อมส่วนบุคคล อาชีพ ประชาชนที่ได้รับการศึกษาสูงมีความรู้และเข้าใจมากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาน้อยและมีกานำไปปฏิบัติมากกว่า

มัลลิกา เกื้อปัญญา (2542) ศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง” โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย จำนวน 200 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การกระจายความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติวิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การทดสอบ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

สุธีรัตน์ มหาสิงห์ (2542) ศึกษาเรื่อง “บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน: กรณีศึกษาในพื้นที่เขตสุขภาพบึง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” โดยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแม่บ้าน อายุ 15 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 350 คน พบว่า บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนเป็นไปในทิศทางที่เป็นบวกต่อสิ่งแวดล้อมและมีบทบาทค่อนข้างสูงในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดการก่อนทิ้ง และมีบทบาทค่อนข้างต่ำในประเด็นการกำจัดขยะในครัวเรือน และพบว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน และภาระด้านอื่น ๆ ในครัวเรือนเหล่านี้ล้วนทำให้สตรีมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันด้วย จึงได้มีข้อเสนอแนะให้สุขภาพบึงอำเภอจอมทองจัดให้มีการจัดการปัญหาขยะชุมชนโดยเน้นการจัดการขยะแบบใหม่ เพื่อเน้นให้เห็นความสำคัญตั้งแต่ในระดับครัวเรือนและส่งผลไปยังทุกคนในระดับสังคมต่อไป

พัชรภรณ์ วิริยะประสพโชค (2543) ได้ทำการศึกษา “ผลกระทบของการรณรงค์การคัดแยกขยะในเทศบาลเมืองเชียงราย” โดยศึกษาในด้าน พฤติกรรม ความรู้ และความพึงพอใจของประชากรในการคัดแยกขยะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้และความพึงพอใจในเรื่องการคัดแยกขยะอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีพฤติกรรมการคัดแยกอยู่ในระดับต่ำ ระดับความรู้ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการคัดแยก ส่วนระดับความพึงพอใจในเรื่องการคัดแยกขยะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการคัดแยกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และข้อเสนอแนะเห็นว่าควรมีการปรับกลยุทธ์การรณรงค์การคัดแยกขยะโดยเน้นการจัดสรรวัสดุอุปกรณ์ ระบบการเก็บขนขยะและการนำขยะหมุนเวียนกลับมาใช้ และเน้นการเพิ่มแรงจูงใจในเรื่องการคัดแยกขยะโดยปรับปรุงวิธีการให้ข้อมูลข่าวสารดีขึ้นในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องแก่ชุมชน

พระมหาประเสริฐ จันทร์จำรัส (2543) ศึกษาเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบความตระหนักของผู้นำชุมชนและพระสังฆาธิการที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้" โดยกำหนดปัจจัยที่ศึกษา คือ อายุ ระดับการศึกษา วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 55 คน และพระสังฆาธิการ 57 รูป ใช้สถิติด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบความตระหนักที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ใช้ค่า t-test ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการหาปัจจัยที่มีผลทำให้ความตระหนักที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เพื่อทดสอบสมมติฐาน

ร่วมศักดิ์ ยะใหม่วงศ์ (2543) ทำการศึกษาเรื่อง "ความรู้และความตระหนักที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประจำสถานีอนามัย จังหวัดน่าน" โดยศึกษาในด้านความรู้ ความตระหนักในการจัดการขยะมูลฝอย และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และความตระหนักกับการจัดการขยะมูลฝอย โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า ในด้านความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยของเจ้าหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนความตระหนักในปัญหาขยะมูลฝอยอยู่ในระดับสูง และจากการทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับการจัดการขยะมูลฝอยน้อยมากจนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่าความตระหนักในปัญหาขยะมีแนวโน้มความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.01

ศุภีย์ มัลลิกะมาลย์ (2543) ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดการขยะชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ: รูปแบบและมาตรการทางสังคม เศรษฐศาสตร์ การจัดการ และกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาขยะชุมชน" โดยได้คัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านพักอาศัย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านรัตนโกสินทร์ 200 ปี หมู่บ้านเสนาวิลล่า และหมู่บ้านฟ้าครามนคร ในเทศบาลตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และชุมชนซอยวิเชียร และซอยประยูร ในเทศบาลคูคต อำเภอลำลูกกา และได้เก็บข้อมูลปริมาณขยะเป็นเวลา 2 สัปดาห์ โดยการชั่งน้ำหนักขยะที่มีมูลค่าประเภทต่าง ๆ ที่คัดแยกออกจากกองทิ้งของหมู่บ้านในแต่ละวันโดยรถสามล้อ พนักงานเก็บขนขยะ และผู้ที่คุ้มเขี่ยขยะ และคำนวณจากเงินที่ได้จากการจำหน่ายขยะที่คัดแยกได้ในแต่ละประเภทโดยใช้ราคาจริงในท้องถิ่น พบว่า ขยะจากชุมชนแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ ขยะนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ขยะ

ขายได้ ขยะทิ้ง ขยะขายได้ที่คัดแยกเพื่อนำไปขายต่อ ได้แก่ ประเภทแก้ว โลหะ กระดาษ พลาสติก เห็นได้ว่าขยะที่ทิ้งยังคงมีองค์ประกอบของขยะบางส่วนที่นำกลับมาใช้ได้ แต่มีศักยภาพในการคัดแยกที่ต่ำมากเนื่องจากไม่ได้คัดแยกจากแหล่งกำเนิด ทำให้เกิดความสกปรก เสียหาย และควรแยกขยะตั้งแต่ในบ้านเรือนโดยเฉพาะขยะอันตราย ขยะที่มีมูลค่า ขยะที่ย่อยสลายได้ และขยะที่เผาหรือฝังกลบได้ ดังนั้นในการจัดการขยะ ที่ถูกต้องควรเริ่มจากการคัดแยกขยะที่ดี แล้วจึงเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการกระตุ้นและความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด

กิ่งกาญจน์ บุญมา (2544) ทำการศึกษา เรื่อง “ความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการมูลฝอยในบ้านใหม่หลังมอ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ จำนวน 255 คน โดยการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในระดับปานกลาง เนื่องจากพบว่ามีความแปรปรวนในด้านอายุ และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมมีส่วนร่วมของประชาชน และได้เสนอแนวทางในด้านการเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นทั้งในฐานะผู้สร้างขยะและผู้ได้รับผลกระทบ โดยการสร้างจิตสำนึกสาธารณะและทักษะให้กับประชาชนในการมีส่วนร่วมในการร่วมแก้ไข ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนและเน้นในแต่ละกลุ่มอายุให้เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง

เรืองเดช ทองสถิตย์ (2545) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นในการจัดการขยะชุมชน: กรณีศึกษาคำบลหมอเมือง อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน” ทำการศึกษาตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ จำนวน 240 คน และกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 15 คน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นอายุ การศึกษา อาชีพ ระดับรายได้ ปัจจัยทางสังคม ที่เป็นสมาชิกกลุ่ม แหล่งรับรู้ข่าวสารในการจัดการขยะไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นในการจัดการขยะ แต่ปัจจัยในเรื่องเพศที่แตกต่างกันมีผลต่อความคิดเห็นในการจัดการขยะที่แตกต่างกันและจาก ผลการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า นโยบาย พระราชบัญญัติและงบประมาณมีผลต่อความคิดเห็นในการจัดการขยะชุมชน ดังนั้นแนวทางในการจัดการขยะชุมชน ที่ได้จากการศึกษา คือ การลดการเกิดขยะในชุมชนโดยใช้มาตรการ ใครเป็นผู้ก่อขยะเป็นผู้รับผิดชอบ แนวทางปฏิบัติจึงต้องมีการรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักในชุมชน เพื่อจะสามารถจัดการขยะในครัวเรือนและในชุมชนได้



ชนาพร ประสิทธิ์นราพันธ์ (2544) ศึกษาเรื่อง "การจัดการขยะชุมชน: กรณีบ้านดงม่อนกระทิง เทศบาลนครลำปาง" โดยศึกษาในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการขยะชุมชน พบว่า การจัดการขยะในชุมชนมีรูปแบบดำเนินการจัดการด้วยตนเอง โดยการจัดเก็บขยะ และหาแรงงานเพื่อปฏิบัติงาน มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเก็บขยะ การบริหารกองทุนขยะ และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อจัดการในชุมชนด้วยตนเอง ทั้งนี้มีปัจจัยในด้าน การมีส่วนร่วม การรับรู้ข่าวสาร บทบาทของผู้นำชุมชน การสนับสนุนของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และเทศบาลนครลำปาง เป็นปัจจัยสำคัญที่รวมกันทำให้เกิดการดำเนินงานของชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

อโนชา วิบุลากร (2544) ได้ทำการศึกษา "ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมูลฝอยภายใต้แนวคิดประชาสังคม: กรณีศึกษาชุมชนกำแพงเมือง เทศบาลนครลำปาง จังหวัดลำปาง" เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ พบว่า องค์ประกอบของความเข้มแข็งของประชาสังคม ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกัน ความเข้มแข็งของชุมชนที่ผู้คนได้แสดงความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน ความสนใจและเห็นประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน จิตสำนึกสาธารณะ โดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมูลฝอยของชุมชนเกิดเป็นกิจกรรมการจัดการมูลฝอยที่มีความต่อเนื่อง ตลอดจนมีเครือข่ายความร่วมมือและการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาสังคมในการจัดการมูลฝอยของชุมชน คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนทางวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือจากเทศบาลนครลำปาง ที่สนับสนุนด้านงบประมาณ การจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน และยกเว้นค่าธรรมเนียมในการจัดการมูลฝอย เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งในการจัดการมูลฝอยได้

โชคชัย เดียวกันรัตน์ (2545) ทำการศึกษา "การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการกู่สายน้ำให้แผ่นดิน ของเทศบาลนครเชียงใหม่" โดยผู้ศึกษาได้กำหนดการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ กับปัจจัยการดำเนินงานตามโครงการ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาความสะอาดของแม่น้ำปิง และระดับความพึงพอใจของประชาชนในการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของริมฝั่งแม่น้ำปิง โดยศึกษากลุ่มตัวอย่าง 210 ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำปิง พบว่า การดำเนินงานตามโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ และปัจจัยส่วน



บุคคลมีความสัมพันธ์ต่อระดับประสิทธิผลในการดำเนินงานตามโครงการ นอกจากนี้ได้เสนอแนะให้มีการดำเนินการตามโครงการดังกล่าวต่อไปโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้มากขึ้น

วรรณภา จูติชนานนท์ (2545) ได้ศึกษา "การศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ในการส่งเสริมให้มีการแยกประเภทขยะมูลฝอยก่อนนำทิ้งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่" จากการศึกษาโดยสุ่มตัวอย่างจากประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ทั้ง 4 แขวง 400 ตัวอย่าง และหัวหน้าแขวง ผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการจัดเก็บขยะมูลฝอย ทั้ง 4 แขวง พบว่าพฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของกลุ่มตัวอย่างมีการทิ้งทุกวันโดยมิได้ทำการคัดแยก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเข้าใจตรงกันว่า การคัดแยกขยะมูลฝอยเป็นการคัดแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ แล้วนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่และทำให้ปริมาณมูลฝอยที่ต้องจัดเก็บลดลง และให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะต่อในระดับปานกลางจนถึงมาก หากมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับซื้อขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่

## 2.7 กรอบแนวคิด

